

Halkın Eğitim Görme ve Kendini Geliştirme Hakkının Sorumluluęu Kimde?

Nezaket Özdemir

Uludaę Üniversitesi, Türkiye, snozdemir@uludag.edu.tr

Öz

Konu başlığının yanıtı, günümüzde anayasal çerçevede belirlenmiş bir konudur. Bu sorumluluk anayasamızda “Kimse, eğitim ve öğrenim bakımından yoksun bırakılamaz.” maddesi ile devlet tarafından, bireye karşı, yerine getirilmesi gereken bir görev olarak belirlenmiştir. Ancak, bu hakkın kullanımında, bireyin eğitim alma, öğrenme ve kendini geliştirme hakları çerçevesinde gündeme gelen halk kütüphanelerinin, bu görevlerin yerine getirebilmeleri için gereken yasal ve ekonomik desteklerin sağlanmaması nedeniyle, işlevsel olarak hizmet verebilmesi ve kurumsallaşması mümkün olamamıştır. Kuruluşundan itibaren Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında paslanan halk kütüphanelerine şimdi bir de yerel yönetimler eklenmiş durumda.

Bu temel sorunsal, halk kütüphanelerinin yeterliliği ve işlevselliği önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Kütüphanelerin kurumsal yapı olarak yönetsel birliğe sahip, özgün ve kalıcı bir yapıya sahip olamayışı önemli bir etken olarak konunun bir ayağını oluştururken. Diğer bir temel etken olarak kütüphanelerin yönetim ve işleyiş kurallarının yasal olarak uzun yıllar belirsizliğini koruması ve her kütüphanede kendine özgü nitelikleri taşıyan bağımsız yönetmeliklerin olduğu söylenebilir. Bu bildiride kütüphanelerin medrese kütüphaneleri içinde başlayan yapılanmalarıyla başlayıp, Evkaf Nezareti (1826), Maarif Nezareti (1869), Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile devam eden yapılandırılma süreci kısaca ele alınacak, bu kısa altyapı üzerine günümüzde bir kısmı Kültür Bakanlığı bünyesine, bir kısmı da yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet veren halk kütüphanelerinin konumları nedeniyle yaşadıkları avantaj ve dezavantajlar üzerinde durulacaktır.

Halk Kütüphaneciliği hizmetinin verilmesinde yaşanan bu yönetsel karmaşa, kütüphanelerin temel görevlerinden biri olan yaşam boyu eğitim ya da örgün eğitim diyebileceğimiz hizmetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik hizmetlerde engel olarak görünmektedir. Bu bağlamda, halk kütüphanelerinin yönetsel anlamda tekrar kabuk değiştirdiği günümüzde, farklı kurumlar içinde yapılandırılmaya çalışılmasından doğan sakıncalar karşılaştırmalı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Halk kütüphaneleri, Kültür Bakanlığı, yerel yönetimler.*

Değerli katılımcılar, kütüphanecilik mesleğinin kimi yönlerinin ve hizmet alanlarının geleceğini masaya yatırma olanağı veren bu organizasyona emeği geçenleri hem kutlamak hem teşekkür etmek istiyorum. Aslında bildiri başlığının yanıtı, günümüzde 1982 Anayasası'nın 42. maddesinde karşılığını bulan "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz" (TC Anayasası, 2010, s.71) cümlesi ile hukuksal çerçevede belirlenmiş bir konudur. Bu sorumluluk anayasamızda yukarıda anılan madde gereği, bireye karşı, devletin yerine getirmesi gereken bir görev olarak belirlenmiştir.

Yaşam boyu ya da sürekli eğitim, olarak geniş çerçevede inceleyeceğimiz konu içinde kütüphanelerin konumu ve işlevi ana tamamız olacaktır. Bu amaçla, günümüzde devletin anasal güvenceye bağladığı bu konuyu, çok kısa bir geçişle, geçmişten günümüze bağladıktan sonra, günümüzde yaşanan sorun ve çelişkiler üzerinde durulacaktır.

Her kültür ve medeniyet, kendi sosyal ve kültürel tarihlerinde ve eğitim deneyimlerinde nasıl farklı aşamalardan geçmiş, evrimler yaşamışsa Türk eğitim tarihinde de çağın sosyal, siyasal ve hukuksal gereklerine göre bir süreç yaşanmıştır (Kenan, 2013, s.3). Çok gerilere gitmeden, eğitim kurumlarının kurumsallaşmaya başladığı ortaçağdan itibaren olan döneme bakıldığında, eğitim verme işlevinin Türk toplumunda vakıf destekli, kurumsal ve yönetsel olarak dini dünya görüşü çerçevesinde ve dinsel kurumlar bünyesinde şekillendiği görülmektedir (Kenan, 2013, s.5). Durum, batı dünyası için de aynıdır. Bu sistemin batıya da ilham kaynağı olduğu pedagogların, -1274'te kurulan ve modern yüksek okul sisteminin başlangıcı olarak kabul edilen, Merton College'in (Oxford Üniversitesi) oluşumunda ve İngiltere'deki vakıf sistemi ve anlayışının gelişmesinde İslâm dünyasında uygulanan

vakıf hukuku ve sisteminin etkili olduğunu tespit etmiş olmalarından anlaşılmaktadır (Kenan, 2013, s.5).

Bu sistem içinde XIV. yüzyılın sonlarında Osmanlı toplumuna bakıldığında, eğitimde edinilen tecrübenin bir sonucu olarak, bu birikimi mümkün kılan bir eğitim anlayışı ve uygulamasının varlığı görülmektedir. Gerek kurumlaşmış, örgütlü, sıbyan, medrese ve enderun, gerekse yaygın ve daha esnek olan kütüphane, cami, dârüşşifâ, rasathane, muvakkithâne, dergâh, tekke gibi yarı dinî yarı eğitimsel ve kültürel kurumların yanında “*Abî Teşkilatı*” ve “*Loncalar*” şemsiyesi altında teşkilatlanmış oldukça geniş meslekî eğitim kurumları olduğu görülmektedir (Kenan, 2013, s.5). Ancak bu yapı, saltanat görüşleri çerçevesinde belirlenen dönemsel iniş - çıkışlar ve çelişkiler de barındırmaktadır. Örneğin; Osmanlı döneminde ilk medrese, 1330 yılında Orhan Gazi tarafından İznik'te açılmıştır (Kayadibi, 2003, s.2). Başlangıçtan itibaren eğitim kurumlarının desteklenmesi demek olan bu girişimin kuruluş döneminde sürekli bir yükseliş içinde olduğu görülmektedir. Bursa medreselerinde bu dönemde müderris olan Molla Fenari'nin özel kütüphanesinde 10.000 kitap bulunduğu tereke kayıtlarına geçmiştir (Şemseddin Sami, 1996, s.3437). Osmanlı Devleti'nin V. Sultanı Çelebi Mehmed'in özel kütüphanesi olduğunu biliyoruz (Ünver, 1970, s.291). Osmanlı döneminde hazırlanan ilk kanunname olan Fatih Sultan Mehmed tarafından ilan edilen “*Kanunnâme-i Al-i Osman*” kamu yönetiminin dört ana hizmet alanıyla (*vezirlik, kazaskerlik, defterdarlık ve nişancılık*) saray, ordu, ilmiye ve eğitim-öğretim kurumlarını da düzenleyen bir içeriğe sahiptir (Kayadibi, 2003, s.2). Ancak oğlu II Bayezid döneminde Fatih'in giriştiği bilim, kültür ve sanat ataklarının yön değiştirdiği bilinmektedir.

XV. ve XVI.yy'la geldiğimizde III. Murad döneminde yine bir bilimsel atağa şahit oluyoruz. Bu dönemde matematik bilimini, Ali Kuşçu ve Takıyyüddin er-Râsîd'in gibi hem klasik geleneği devam ettiren hem de mekanik-otomatik saatleri konu edinen eserlerle Osmanlı bilim evrenini ileri bir aşamaya taşıyan bilim insanları yetiştirdiği görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı'nın en önemli astronomlarından olan Takıyyüddin Efendi İstanbul'da Tophane sırtlarında bir gözlem evi kurar ve astronomik saati yapmakla, o tarihlerde Batlamyus'un başaramadığını başarır. Bu önemli girişim, Şeyhülislam Kadızade Ahmed Şemseddin Efendi'nin III. Murad'a “*yıldızların gözleminin felaket getireceğini; göklerin sırlarını örten perdeyi*

kaldırmanın uğursuz bir haddini bilmezlik olduğunu,” söylemesiyle yine III. Murad döneminde bir gecede ortadan kaldırılır (Kenan, 2013, s.5). Onyedinci yüzyılda matbaanın Osmanlı topraklarına Avrupa’dan 281 yıl sonra girmesinin de aynı zihniyetin ürünü olduğu şüphesizdir.

Diğer yandan Osmanlı toplumunda, iniş çıkışları olsa da ciddi bir bilim, kültür ve sanat birikimi oluşmuştur. Bu birikimin başta saray kütüphanesi olmak üzere, cami, medrese, mektep ve dersaneler gibi eğitim-öğretim kurumlarının bünyesinde toplandığı görülmektedir. Ayrıca zaviye, türbe, hankâh, ribat, mescit, dergâh ve mevlevihane gibi eğitim veya ibadet kurumlarının bünyesinde kurulmuş kütüphaneler ile ev, konak, oda vb. mekânlarda kurulmuş olan kütüphanelere rastlanmaktadır (Anameriç, 2006, s.196). Ancak bunlar, kendi içinde hizmet bütünlüğü olan kurumsal anlamda hizmet alınan, halka açık olmayan kütüphanelerdir. 1678 yılında İstanbul’un Çemberlitaş Semt’inde kurulan Köprülü Kütüphanesi ise felsefe olarak, günümüzdeki halk kütüphanesi hizmet anlayışına uygun, bağımsız bir binaya sahip vakıf kütüphanesidir. Kütüphaneler o dönemde Evkâf-ı Hümayun Nezareti’ne bağlıdır (Özdemir, 2013, s.148). Köprülü Kütüphanesi, halk kütüphanesi formatında hizmet verilen ilk kütüphane olarak düşünülebilir (Anameriç, 2006, s.197).

XVIII. yüzyılda Tanzimat ve Meşrutiyet uygulamaları ile azınlıklara verilen hakların Türk toplumuna da yansımaları görülür. II. Mahmud’un 1824 tarihli fermanında, para kazanmak için 5-6 yaşındaki çocuklarını mektep yerine usta yanına verenlerin vebalinin büyük olduğunu söylenmiş, bu tarihten itibaren işyerlerine, temel dini bilgiler başta olmak üzere eğitim görmemiş çocukların alınmasını yasakladığı gibi o dönemde çırak olup mektep tahsili görmeyenleri de çalıştıkları yerden alın (Kenan, 2013, s.12). buyrulmaktadır. Bu ferman Osmanlı topraklarında zorunlu eğitim girişiminin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde temel eğitim kurumları daha yaygın ve düzenli hale gelmiştir.

1839’da Tanzimat Fermanı’nı ilan eden Sultan Abdülmecid döneminde başlayan bu yenilikler, II. Abdülhamid’in saltanatının sonu olan 1909’a kadar aşama aşama devam edecektir. Dinsel kurumların eğitimde etkisi devam etmekle birlikte 1845 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye’nin (*Genel Eğitim Kurulu*) kurulmasıyla eğitim hizmetleri devlet eliyle yürütülmeye başlanır (Özdemir, 2013, s.148). 1857 yılında

Maarif Nezareti kurulur. Yani sorumluluk dini kurumlardan, resmi dairelere geçer. 24 Eylül 1875 tarihinde “*Maarif-i Umûmiyye Nizâm-namesi*” yayınlanır. Nizamnamenin 138-146-147-148. maddeleri kütüphanelerin nasıl yönetileceği ve denetleneceği hakkındadır. Bu dönemde kütüphanelerin yönetimi kimi zaman, Evkaf Nezareti’ne (*Vakıflar*) kimi zaman Maarif Nezareti’ne geçtiği görülmektedir (Özdemir, 2013, s.148).

Meşrutiyetle birlikte eğitimde yapılan yenilikler yeni bir kütüphane tipini gündeme getirir. Bu kütüphaneler, Sultan II. Abdülhamid dönemine rastlayan dönemde, Avrupa eğitim sistemi örnek alınarak açılan orta eğitim kurumları içinde yapılan okul kütüphaneleridir. Önemle üzerinde durmamız gereken bir konu bu dönemde Dârülfünûn’da derslerin halka açık olarak yapılmasıdır (Kenan, 2013, s.13). Bu sistem örgün eğitim kurumlarından, yaygın eğitim kapsamında olanların da yararlanabilmesine olanak sağlar. Aynı dönem içinde, İstanbul’da Beyazıt Meydanı’nda 1884 yılında devlet eliyle açılan ilk halk kütüphanesi diyebileceğimiz (*Kütüphane-i Umumi Osmanî*) günümüzdeki adıyla Beyazıt Devlet Kütüphanesi hizmete girer.

II. Meşrutiyet dönemi aynı zamanda “*Milli Kütüphane*” kavramının biçimlendiği yıllar olarak görünmektedir. Bu isim altında çeşitli şehirlerde, işlev olarak “*Halk Kütüphanesi*,” formatında hizmet veren kütüphaneler açılır. (Özdemir, 2013, s.148) Osmanlı Devleti’nde batılılaşma hareketleri ile birlikte bireyin gündeme gelmesi, eğitim ve özgürlük kavramlarının konuşulmaya başlamasıyla da ilgilidir. O döneme kadar eğitim kurumları ile birlikte anılan kitaba, artık halktan ihtiyaç duyabilecek kişilerin de ulaşabileceği, sadece kütüphane hizmeti verilen bağımsız kurumlar gündemdedir.

Bu genel görüş çerçevesinde, beklentilerin ne kadar karşılık bulduğunu ya da özgürlük, eğitim hakkı, demokrasi gibi kavramların kat edilen yolla hangi noktaya taşınabildiğini görebilmek için Nuri Güçtekin tarafından kaleme alınan “*Osmanlı Devleti’nin 1907-1908 Yılına Ait Eğitim İstatistiği*,” verilerine dayanarak bir tablo hazırlamaya çalıştım. Tablodan 1900’lü yılların başında Osmanlı sınırları içinde yaşayan 28.000.000, vatandaşın 1.320.023’nün 149.485 örgün eğitim kurumundan birine devam ettiği bilgisini edinmiş bulunuyoruz ki bu nüfusun yaklaşık 4,7’sine tekabül etmektedir. Okuryazarlık oranı hakkında ise farklı görüşler olmakla birlikte

%10'nun altında olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Güçtekin, 2012, s.125-167).

Tablo1. 1907-1908 yılında Osmanlı Devleti'nde Eğitim İstatistiği

	Okul sayısı	Erkek öğrenci	Kız öğrenci
İstanbul	127.989	88.550	39.439
Taşra	7.503	274.219	242.875
Müslüman okullar	2.948	11.950	48.142
Gayrimüslim okulları	297	17.193	17.305
Ecnebi devlet okulları	10.748	272.028	308.322
TOPLAM	149.485	663.940	656.083

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Avrupa'daki gelişmelerle de örtüşecek şekilde modern eğitim anlayışı dönemi başlamış ise de bu deneyim, içerik, yöntem ve anlayış açısından gelişerek ve kurumsallaşarak Türk eğitiminde yarattığı çatalaşma da dâhil olmak üzere çeşitli sorunlarıyla birlikte Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar devam etmiştir.

XIX. yüzyılın mektep-medrese ayrışması ve yabancı okullar deneyiminden önemli dersler çıkartan Cumhuriyet yönetiminin ilk işi, modern Türk eğitim anlayışını ve kurumları birbiriyle uyumlu bir bütün haline getirmek, zamanın ruhuna uygun bir şekilde geliştirmek ve eğitimi; bölge, ırk, cinsiyet ve din farkı gözetmeksizin yaygınlaştırmak ve daha da işlevsel hale getirmek olmuştur (Kenan, 2013, s.20).

1921'de yapılan Maarif Kongresi'nden itibaren Türk eğitiminin bu temel sorunu çeşitli ortamlarda tartışılmaya başlanmış, nihayet 3 Mart 1924'de çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisât Kanunu'yla (Kenan, 2013, s.20). eğitimdeki ayrışmalar ortadan kaldırılmış, eğitim-öğretiminin ulusal, laik, bilimsel, uygulamaya dayalı ve karma yapısının temelleri atılmıştır (Erdem, 2011, s.176).

Cumhuriyetin, Türk vatandaşına eğitim alanında iki büyük kazanımı olmuştur. Birincisi Köy Enstitüleridir. Bu yolla eğitim umudu olmayan köy çocukları, birer eğitim neferine dönüşmüş

ve köylerine ışık olmuştur. İkincisi ise Millet Mektepleridir. 1927'de halkın okur yazarlık oranı %10.7 iken Millet Mektepleri'nde gösterilen yüksek performansla bu oran 1935'de %19.5'e, 1940'da %22.4'e yükselmiştir. (Büyükdüvenci, 1983, s.466)

Cumhuriyetin eğitim hamlesiyle 1927'de %10.7 olan okur yazarlık oranı, yıldıan yıla gelişerek 2014 yılı rakamlarına göre Türkiye genelinde %96,13'e ulaşmış da ne olmuştur? Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün "2013-2014 HEM Yetişkin Okuma Yazma Faaliyetleri İstatistikleri"ne göre Türkiye genelinde hâlâ 15 yaş ve üstü 2.623.144 kişinin okuma yazma bilmediği görülmektedir (2013-2014 HEM Yetişkin, 2013).

Genel bir değerlendirme yaparsak, 2010 yılında okullaşma ortalaması %98 olarak açıklanmıştır. Türkiye'de 5 yıl olan zorunlu eğitim 18.08.1997 tarih ve 4306 sayılı yasa ile 8 yıla çıkarılmış, 30.03,2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 12 yıla çıkarılmıştır. %98'lik bir oranla okula başlayan çocukların başarı durumuna bakalım.

Tablo 2. 2010/2011 öğretim döneminde okul başarı durumu

	Öğrenime başlayan	Diploma alan
İlkokul/2010-2011	10 .981 .100	1 .252 .147
Liseler/2010-2011	2 .676 .123	392 .064
Üniversite/2010-2011	3 .626. 642	496 .794

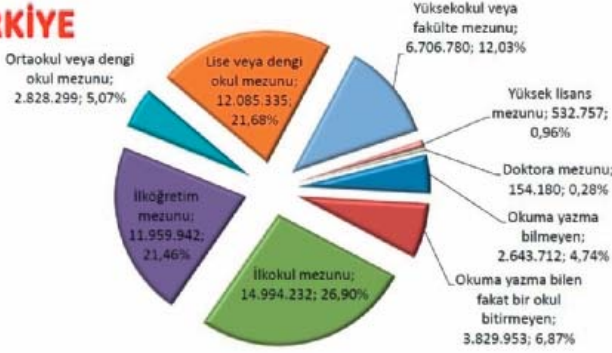
1923-2013 TÜİK verilerine göre hazırlanmıştır.

Bu öğrencilerin nereye kaybolduğunu ben şahsen merak ediyorum. Sonuçlar, Cumhuriyet döneminde hızla artan okuma- yazma oranlarına rağmen Türkiye'de hiçbir zaman arzu edilen eğitim hamlesinin başarılamadığının göstergesidir.

Hala örgün eğitim kurumları bünyesinde eğitim gören çocukların durumu gösteren daha da vahim bir veriye sahibiz. OECD tarafından 3 yılda bir tekrarlanan, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı, olan (PISA) Projesi'nde zorunlu eğitimin sonunda örgün eğitime devam eden 15 yaş grubundaki öğrencilerin; matematik okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı ve okuma becerilerini konu alan istatistikte

15+ YAŞ EĞİTİM DURUMUNA GÖRE NÜFUSUN DAĞILIMI, 2013

TÜRKİYE

Türk öğrencileri, toplamda aldıkları 448 puanla, 65 ülke arasında 44. sırada yer almaktadır. Dünya’da bilgi okuryazarlığı tartışılırken, Türk çocuklarının okuma becerisinde, yani kendi dillerinde okuduklarını anlamak becerisinde, 41. sırada (PISA Ön Raporu, 2012, s.12) olmaları endişe verici bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Örgün eğitimin durumu bu olunca bireylerinin, çağımızda arzu edilen, bilgi okuryazarı olabilmeleri, değişimi algılayabilmeleri, hak ve sorumluluklarını bilmeleri, bilgiden yararlanabilmeleri ancak, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının ortak çalışmaları ile topluma sunacakları yaşam boyu öğrenme kapsamında düzenlenecek etkinliklerle mümkün olabilecektir (Ersoy ve Yılmaz, 2009, s.805).

“Bu tablo içinde kütüphanelerin rolü nedir?” diye baktığımızda bireyin eğitim alma, öğrenme ve kendini geliştirme hakları çerçevesinde gündeme gelen halk kütüphanelerine, bu görevlerini yerine getirebilmeleri için gereken yasal ve ekonomik desteklerin sağlanmaması nedeniyle, işlevsel olarak hizmet verebilmesi ve kurumsallaşmasının mümkün olmadığını görüyoruz. Bu sorunun 3 temel sonucu bulunuyor:

- Toplumsal kabul görmeme,
- Kurumsal olarak kendini ifade etme problemi (kurumsal olarak temsil problemi),
- Ürettiği hizmeti arz edememe (hizmetini gereğince pazarlayamama problemi)

Toplumsal kabul görmeme, derken burada kastedilen, toplumda bireylerin kendini geliştirme anlamında ve yaşam boyu eğitimde, halk kütüphanelerinin gerekli ve yeterli olduğu konusunda olumlu bir düşünceye sahip bulunmamasıdır. Diğer bir söylemle, bireyin kendini geliştirmek anlamında kütüphaneyi çare olarak görmeyişidir. Kütüphanelerimiz maalesef her dönemde eğitimin en pasif kanadı olarak kalmıştır.

İkinci olarak kütüphanelerimiz, bürokraside, eğitim kurumları arasında ve sosyal yaşamda yeterince etkin bir şekilde temsil edilme olanaklarından yoksundur. Bunun gerçekleşebilmesi için yasal ve yönetsel destekten mahrum olan kütüphanecilerin bunu bireysel girişimcilikleri ile başarmaları beklenmektedir.

Üçüncü sorun olan ürettiğini arz etme noktasında, kütüphanelerimizin hizmetleri konusunda etkin bir şekilde halkı bilgilendirme, halkla bütünleşebilme ve sosyal girişimcilikte önünü açacak fırsatlar tanınması, olanaklarının artırılması gereklidir. Bu gerçekler halk kütüphanelerinin yeterliliği ve işlevselliği önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Kütüphanelerin kurumsal yapı olarak yönetsel birliğe sahip, özgün ve kalıcı bir yapıya sahip olamayışı önemli bir etken olarak konunun bir ayağını oluştururken, diğer bir temel etken olarak kütüphanelerin yönetim ve işleyiş kurallarının yasal olarak uzun yıllar belirsizliğini koruması ve her kütüphanede kendine özgü nitelikler taşıyan bağımsız yönetmeliklerin olduğu söylenebilir. Bütün bu görüşler çerçevesinde halk kütüphanelerinin halkın kendini geliştirme ve yaşam boyu eğitim alma hakkını kullandığı kurumlardan biri olarak yeterince başarılı olamadığını kabul etmek durumundayız. Bu sonuç, hükümetlerin, anayasal yükümlülüklerini yerine getirmekte destek alması gereken kurumlardan biri olan kütüphaneleri etkili bir şekilde kullanamadığının göstergesidir.

Açıkçası, meslektaşlarım yönünden beni umutsuzluğa düşüren şudur:

Kütüphaneler ilk kez;

1920 yılında Milli Eğitim Bakanlığı içinde kurulan Hars Dairesi'nde ilk kurumsal yapılanmaya kavuşmuş,
1926 yılında Hars Dairesi kaldırılarak kütüphaneler – müzeler – güzel sanatlar müdürlükleri kurulmuş,

1960 yılında değişik statüdeki kütüphaneler bir çatı altına toplanarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü kurulmuş,
1971 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlanmış,
1982 yılında bakanlar kurulu kararıyla Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuş,
1983 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıkları birleştirilmiş,
1989 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıkları tekrar ayrılmış,
2003'te Kültür ve Turizm Bakanlıkları tekrar birleştirilmiş.

Sonuç olarak görölmektedir ki genelde kütüphane kurumunun kurumsallaşamaması gibi bir durum söz konusu.

- Kütüphanelerin yasal statüde devamlılıktan yoksun olması,
- Personel olarak bakanlık bünyesinde meslek mensuplarının ağırlığının olmayışı sonucunda kendini yeterince ifade etme olanağına sahip olamaması,
- Hizmet kalitesini yükseltecek olanakların bulunmayışı nedeniyle bilgi ve yeteneğini kullanamaması sonucunda beyinsel ve fiziksel üretiminin kısıtlanması,
- Kütüphanelerde toplum hayatında önceliği olan bir hizmet verilmediği için toplumsal statüden yoksun olması nedeniyle, sonuç olarak *"Ne olacak bu kütüphanelerin ve kütüphanecilerin hali?"* derken!

Kuruluşundan itibaren Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında paslaşılın halk kütüphaneleri sorumluluğunun, yani halkın eğitim görme, bilgilenme ve kendini geliştirme hakkının bundan böyle yerel yönetimlerden de talep edilmesi beklentisi ortaya atılmıştır. Gerçi, 13 Temmuz 2005 tarihinde 25874 sayısı ile Resmi Gazete'de yayımlanan 5393 Kanun No'lu *Belediye Kanunu'nun 77. maddesi gereği yerel yönetimlerin kütüphane açmalarının önünde bir engel yoktur ve İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Kadıköy Belediyesi, Nilüfer Belediyesi gibi bunu gerçekleştiren ve başarılı olan yerel yönetimler vardır. Ama ne yazık ki bu konuda çok fazla örnek gösteremiyoruz.*

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 2010'da verdiği ek yasa tasarısı ile olgunlaşan ve TBMM Komisyonlarında görüşülerek, yasalaşmak üzere Genel Kurul aşamasına gelmişken, kadük olan yasa tasarısına göre Türkiye'deki iller ve büyükşehir merkez ilçeleri Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermeyi sürdürecektir, ilçe halk kütüphaneleri ise özel idarelere devredilecekti. 6360 sayılı *'On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'* ile birlikte, Türkiye'de büyükşehir belediyesi sayısı 30'a çıkarılmış ve il özel idareleri kaldırılmış, köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüştür (Çetin (Önez), 2015, s.247-266).

Özel idarelerin ortadan kalkması ve yasanın kadük olmasıyla yeni ve halk kütüphanesi hizmetinin ruhuna uygun bir düzenleme yapılması beklenirken, Bakanlık tarafından hazırlanan ve 11.1.2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde kütüphanelerin devri ve denetimiyle ilgili 37. maddesi *"Çeşitli nedenlerle hizmet veremeyen kütüphaneler, hizmetlerini sürdürmesi koşuluyla, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bir tutanak çerçevesinde bakanlıkça devredilebilir,"* (Resmi Gazete, 2012) çerçevesinde 321 taşra kütüphanesi belediyelere devredilmiştir. Bu kütüphanelerin ya kapatıldığı ya da atıl durumda olduğu malumunuzdur. Baştan sona problem olan bu girişim hakkında mesleki deneyimlerime dayalı olarak;

- Halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından hangi ilkeler çerçevesinde organize edileceğini belirleyen bir yasa bulunmamasının sakıncalı ve sancılı bir sürece neden olacağı,
- Politik getirisi olmadığından kütüphane hizmetlerine yeterli finansal kaynak ayrılmayacağı,
- Kütüphane binaları ve personelinin başka amaçlar için kullanılabilmesi,
- Hizmet planlaması ve koleksiyon oluşturulmasında yetersiz personel ve kişisel politik yönelimler doğrultusunda hareket edilmesi olasılığının sıkıntı yaratacağı,
- Bir genel müdürlük yapılanması olmasına rağmen Kültür Bakanlığı bünyesinde bile yeterince iyi olanaklarla çalışmayan kütüphanecilerin hak kayıplarına uğrayacağı ve mesleğin itibarsızlaştırılacağı endişesi gündemdedir.

Sonuç olarak bu tasarı Kültür Bakanlığı'nın taşra kütüphanelerini gözden çıkardığını, ya da başka bir deyişle kaderine terk ettiğini göstermektedir. Çünkü zaten merkez ilçeler dışında çalışan kütüphaneci sayısı çok azdır. Belki eş durumundan görev alan birkaç kütüphaneci çıkar. Bu arada onlar da merkeze çekilir. Böylece yerel yönetimlere ne kütüphaneci kadrosu ne de kütüphaneci verilmemiş olur. Bu durum kütüphanecilerin karşı karşıya kalacakları risklerin bertaraf edilmesi açısından açıdan iyi bir gelişme olmakla birlikte devredilen kütüphanelerin kesinlikle kapanması anlamına gelir.

Bilginin işlenmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun biçimde kullanılmasının bir sonucu olarak gündeme gelen “*Bilgi çağı*” ve “*bilgi toplumu,*” kavramları bu koşullarda bizden çok uzakta görünmektedir. Çünkü çağın gerektirdiği yeterlilikte bireyler yetiştirilmesi için yaşam boyu eğitimi hedefleyen bir eğitim programına dolayısıyla ülkemizde eğitimin yeniden yapılandırılmasına gerek bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemi boyunca bireyin eğitiminde arzu edilen etkiyi yaratamayan, Kültür Bakanlığı'nın üzerinden atmakta direndiği halk kütüphaneleri, yerel yönetimler çatısı altında işlevlerini ne kadar yerine getirebilecektir? Halk kütüphaneciliği hizmetinin verilmesinde yaşanan bu yönetsel karmaşa, kütüphanelerin temel görevlerinden biri olan yaşam boyu eğitim ya da örgün eğitim diyebileceğimiz hizmetlerini gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması, geliştirilmesi ve devletin yasalarla belirlenmiş görevlerini gerçekleştirilmesinin önünde ciddi bir engel olarak görünmektedir.

Ana sorunsal hakkında araştırmadan çıkarılan sonuç; bu karmaşa devam ederken, “*Vatandaşlar eğitim görme ve kendilerini geliştirme hakkının takipçisi olarak hangi kurum veya kuruluşları mubatah almalıdır?*” sorumuzun havada kaldığıdır. Ülkemizde kütüphanelerin sorunları bu boyutta devam ettiği sürece, kurum olarak sorumluluklarını yerine getirmekteki yeterlilikleri her zaman tartışma konusu olacaktır. Bu aşama, “*Yetkisizlik ve etkisizlik, sorumluluk yükünü ortadan kaldırır mı?*” sorusunu akla getirmekte, kütüphanelerin bu yetkisizlik ve etkisizlik ortamında ne derece iyi hizmet verebileceği konusunun irdelenmesini gündeme getirmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Anameriç, H. (2006). İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(2), 195-202.
- Arslan, Ç. ve Kayanççek, M. (2010) *TC. Anayasası*. İstanbul: Hürriyet Gazetesi.
- Binbaşoğlu, C. (2013). *Başlangıcından bugüne Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Büyükdüvenci, S. (1983). "Atatürk'ün Eğitim Felsefesi." Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü' nün 5-7 Ekim 1983 tarihinde düzenlediği "İnsan Problemi Açısından Felsefe ve Sosyal Bilimler." Başlıklı Sempozyuma bildiri olarak sunulmuştur.
- Çetin (Önez), Z. (2015). Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanununun Dönüşüme Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(2). 247-266.
- Erdem, A. R.(2011). Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi. *Belgi*. (2). 163-181.
- Ersoy, A.ve Yılmaz, B. (2009). Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye'de Halk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*. 23 (4), 803-834.
- Güçtekin, N. (2012). Osmanlı Devletinin 1907-1908 Yılına ait Eğitim İstatistiği. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*.11(22), 125-167.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120111-18.htm> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2016).
- İstatistik Göstergeler 1923-2013, (2014). Ankara: TÜİK.
- Karataş, A. İ. (Ed). (2012). *Bursa Kütüphaneleri*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Kayadibi, F. (2003). Fatih Sultan Mehmed Döneminde Eğitim ve Bilim. *İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (8). 1-29.
- Kenan, S. (2013). Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme. *The Journal of Ottoman Studies*. 61, 1-31.
- Özdemir, N. (2013). Bursa Kütüphaneleri. Ali İhsan Karataş(Ed) *XIX. Asırdan Günümüze Bursa Kütüphaneleri* içinde (s. 148-165). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

- PISA 2012 Ulusal Ön Raporu*. (2013). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı. *Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 27-30 Mart 2008, Antalya = International Symposium on Globalization, Democratization and Turkey Proceedings, March 27-30, Antalya, 2008*. içinde (s.596-606) Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Şemseddin, (1996). *Kâmûsu'l-Alâm*. İstanbul: Kaşgar Neşriyat.
- Ünver, A. S. (1970). Çelebi Mehmed'in Hususi Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. 19(4), 291-295.